

VA-ledning mellan Bäckseda och Torshamn

Arkeologisk utredning, etapp 1 av planerad sträckning
för VA-ledning inom Hökås 1:3 m fl., Bäckseda socken i
Vetlanda kommun, Jönköpings län

VA-ledning mellan Bäckseda och Torshamn

Arkeologisk utredning, etapp 1 av planerad VA-ledning inom Hökås 1:3
m.fl., Bäckseda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län.

Rapport, foto och ritningar: Ådel V. Franzén
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

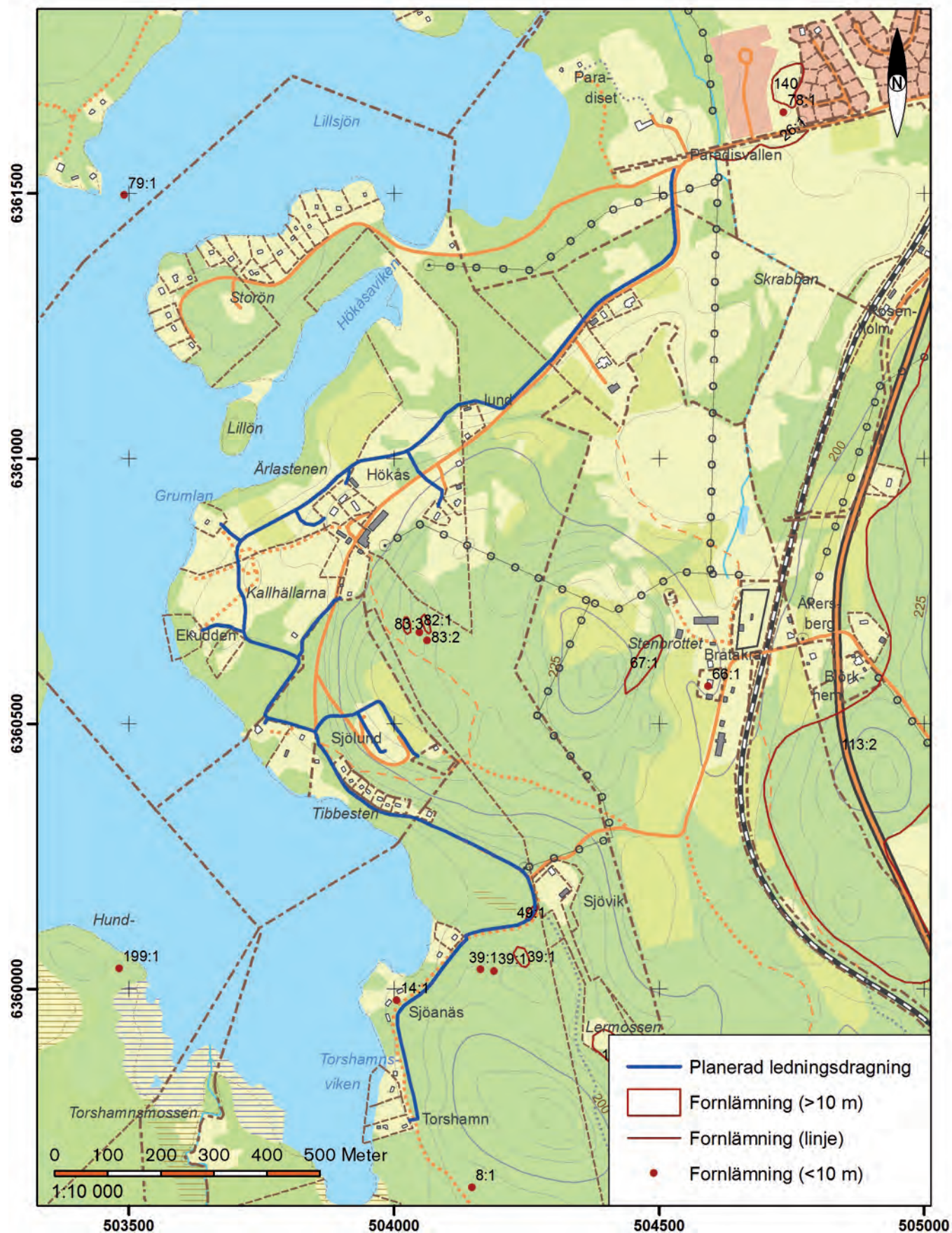
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2015

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Kulturhistorisk utredning, Vetlanda kommun samt riksintressen för kulturmiljövården.....	7
Tidigare undersökningar.....	8
Resultat.....	8
Landskapshistorisk studie.....	8
Kroppedammskiften.....	9
Resultat av fältinventeringen	9
Sammanfattning.....	10
Åtgärdsförslag.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	12
Tryckta källor.....	12
Arkiv.....	13
Kartunderlag.....	13

Bilaga 1

Bilaga 2

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastigheteskartans blad 63F 6a SO, 63F 5a NO. Skala 1:10 000

Inledning

Under december månad 2014 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1 av sträckningen för planerad VA-ledning mellan Bäckседа i norr och gården Torshamn (inom fastigheten Hökås) i söder. Sträckningen med kompletterande ledningsdragningar var ca 3,8 kilometer lång och utredningsområdet (UO) sträckte sig ca 20 meter ut från ledningsdragningens mittlinje. Beställare var Vetlanda Energi och Teknik AB. Fält- och rapportansvarig var antikvarie vid Jönköpings läns museum, Ådel V. Franzén.

Målsättning och metod

Den arkeologiska utredningen, etapp 1, syftar till att fastställa förekomst av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar med markering ovan mark. För att fastställa förekomst av fornlämningar som inte är synliga ovan mark, såsom stolphål eller hårdar kan en utredning, etapp 2 komma att genomföras inom områden som till exempel bedöms som möjliga boplatsslägen.

Fältinventeringen är den centrala delen av en etapp 1-utredning, men den föregås av arkivstudier av riksantikvarieämbetets fornminnesregister FMIS samt analyser av äldre kartor och relevant litteratur. Sammantaget ger detta en bild av utredningsområdets historia i ett långtidsperspektiv och underlättar för prioriteringar vid fältinventeringen.

Nyttillkomna fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar mäts in med GPS och registreras i FMIS.

Topografi

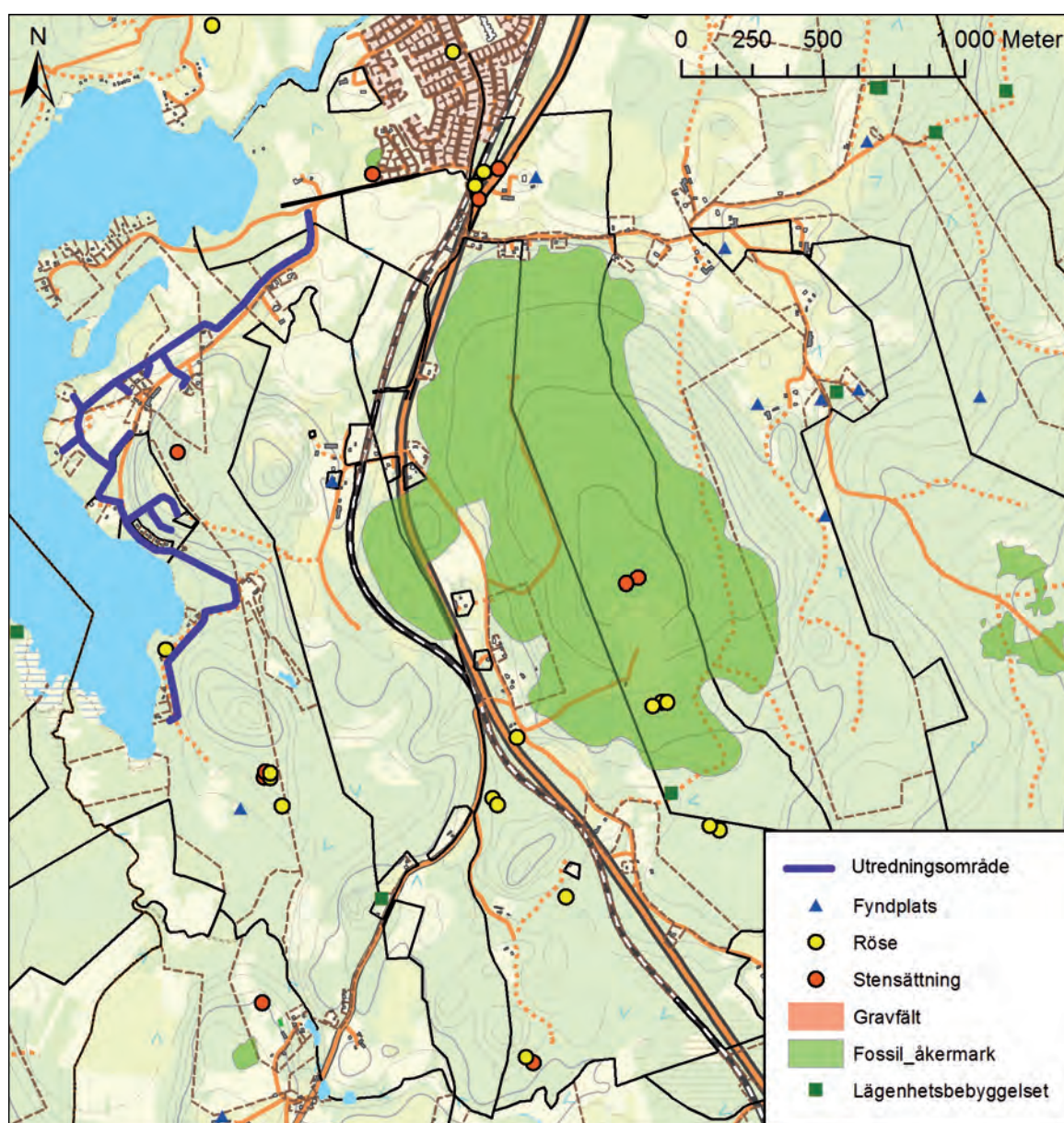
Området är beläget i svagt västsluttande moränmark intill sjön Grumlan som ingår i Emåns vattensystem. Geologiskt präglas området av Vetlandaformationen bestående av kvartsiter, skiffrar och konglomerat med inslag av diabasgångar. Den relativt näringsrika berggrunden tillsammans med översilningseffekterna från Emån har gjort Vetlandabygden till en av länets bördigaste.

Till övervägande delen är UO beläget i öppen mark präglad av åkrar, beteshagar och äldre, igenväxt ängsmark. I den södra delen dominerar skog, delvis i form av hyggesmark, och längst i söder av vuxen barrskog. Intill UO:s norra del finns sankmarker mellan ledningssträckningen och Hökåsaviken i väster.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Bygderna kring Bäckседа och Vetlanda tillhör de fornlämningsrikaste i Jönköpings län. God tillgång på fisk och småvilt gjorde områdena kring sjösystemen och Emån till attraktiva bosättningsområden inom en stenåldersekonomi. De flesta lösfunna föremål av stenålderskaraktär har dock framkommit något längre österut på Bäckседа Mossgård och Sandåkras marker samt inom nordvästra delen av Grumlans närområde. Goda odlings- och betesbetingelser föranledde bosättning under bronsålder och järnålder och under sen vikingatid och tidig medeltid kan bygderna i centrala Njudung räknas bland de rikaste i södra Sverige med omfattande kyrkobyggnation och resande av runstenar. Otaliga gravfält vittnar också om Vetlandabygdens centrala funktion.

FIGUR 2. Ett urval av de många fornlämningar som finns inom utredningsområdets närområde. De kategorier som valts ut speglar lämningar från stenålder, brons- och järnålder samt historisk tid

Området intill Lillsjöns östra sida speglar den rika fornlämningsbygden. Strax utanför Bäckseda och inom UO:s närområde finns sju rösen (Bäckseda nr 5:1-3, 14:1,86:1 och 109:2) och stensättningar på fyra platser (Bäckseda 4:1-2, 5:4-5, 78:1 och 82:1). En stenkam-margrav, Bäckseda 8:1, finns också inom UO:s närområde. Dessa gravar från brons- och järnålder visar att bosättning funnits i området. Däremot avslöjar inte fornlämningarna var människorna bodde vid samma tid. Boplatserna kan mycket väl ha legat mellan gravfälten och sjön, i området för den planerade ledningsdragningen.

Ett flertal områden med fossil åker visar på brukandet av jorden även senare, (Bäckseda 26:1, 84:1, 113:2, 140) där det största området Bäckseda 113:2 ligger strax öster om järnvägen och landsvägen från Bäckseda, söderut.

Övriga fornlämningar är platser med metallframställning (Bäckseda 39:1, 67:1 och 116:1). Industriell verksamhet i form av ett tegelbruk finns inom UO vid gården Sjövik (Bäckseda 49:1). I övrigt är framför allt området strax öster om UO rikt på täktgropar, varav en kan sättas i samband med tegelverket. (Bäckseda 23:1, 65:1, 66:1) och vägstenar (RAÄ nr 34:1, 109:3, 112:1).

Kulturhistorisk utredning, Vetlanda kommun samt riksintressen för kulturmiljövården

Vetlanda kommun gav år 1989 ut en kulturhistorisk utredning som genomfördes av Jönköpings läns museum. Dessa utredningar syftade till att lyfta fram miljöer och enstaka objekt av högt kulturhistoriskt intresse. Från Hökås by lyfts en tvillingstuga fram som speciellt värdefull. Den knuttimrade tvillingstugan är i två våningar och har en stomme från 1600-talet eller början av 1700-talet (Kulturhistorisk utredning:69).

Ett riksintresse för kulturmiljövården, nr 23 Näsby, är beläget norr om UO och utgörs av herrgårdsmiljön kring Norrasjön och Flögen där högreståndsmiljöer med 1800-talsbyggnader sätter sin prägel på området. Flera av gårdarna har dock rötter tillbaka till medeltids huvudgårdar medan andra säterier tillkom under 1600-talet. Bland de mer välkända miljöerna kan Hultaby slottsruin lyftas fram. Borgen, som var i bruk några årtionden kring övergången 1300-1400-tal var omgiven av längor med bostäder och ekonomibyggnader. Borgen har genomgått flera arkeologiska undersökningar och restaureringar (Kulturmiljövårdens riksintressen:66-68, Hansson 2000).

Riksintresse nr 24 för kulturmiljövården ligger nordöst om UO och utgörs av de många gravfältsmiljöerna mellan Byestad i NO och Bäckseda i SV. Inom området finns ca 500 gravar från framför allt yngre järnålder. Tillsammans med gravfälten inne i Vetlanda tätort speglar riksintresset bygdens centrala funktion under övergången mellan förhistorik och historisk tid.

Tidigare undersökningar

I samband med utvidgning av bergtäkt i Bäckseda och ny sträckning av rv 31 har gravar och fossil åkermark undersökts (Enbäck & Engman 2004; Engman 2005; Häggström 2002; Borg & Helander 2007 och Borg & Haltiner-Nordström 2008).

Resultat

Landskaphistorisk studie

Hökås omnämns för första gången 1539, medan den större byn åt norr, Bäckseda kyrkby, omnämns redan 1305 (Agertz 2008). Utifrån kartmaterial och historiska källor är det mycket troligt att Bäckseda by under yngre järnålder och tidig medeltid utgjorde en huvudgård med underlydande enheter, varav Hökås kan ha varit en av dem. Detta stöds dock inte i några historiska källor, men kan göras sannolikt genom analogier. Flera medeltida huvudgårdar fanns inom denna del av Östra härad, varav Flishult, Hultaby och Drakulla vid sjösystemen kring Grumlan, Norrasjön och Flögen är de vi känner till bäst.

Det äldre kartmaterialet över Hökås ger dock få eller inga ledtrådar till medeltida socioekonomiska förhållanden. Byn storskiftades 1819 och yngre storskaliga kartor finns inte. Byn uppvisar en arrendering som var vanlig för de mindre nordsmåländska byarna med en samlad bytomt, åkern fördelad i tresäde och relativt mycket madängar i de sankade områdena ner mot sjön. I tillägg till de centrala åkrarna kring bytomten finns ett område med åkermark nordost om den centrala inägomarken. Området kallas Nyhacket, vilket antyder att det är åkermark som tagits upp under sen tid. Dylåka områden med åkrar och ängar perifert från bebyggelsen kan ibland spegla ödelagda gårdsenheter där bebyggelsen lagts ner men där man fortsatt att bruka åkermarken. Den nyupptagna åkern i Nyhacket kan fövisso ha gjorts på tidigare röjd åkermark, men inget i kartans namnskick visar att så är fallet.

Söder om bytomten finns ett område som enligt den digitala fastighetskartan och äldre lantmäteriakter tillhör Stora Snärle och Brååkra. Det är uppenbart så att dessa byar haft en *urfsjäll*, ett ägområde utanför den egna bygränsen, inom Hökås ägor. Denna typ av blandade ägor byarna emellan pekar också mot att fastighetsbildningen har sett annorlunda ut under medeltid och kanske ännu längre fram.

Den sydligaste delen av UO går genom Hökås utmark och hagmark. Den bebyggelse som återfinns här är sentida torp och mindre gårdsetableringar, såsom Sjövik, samt sommarstugor från tiden efter ca 1930. I dagsläget håller villabebyggelse på att etableras i området.

Grumlan har sänkts och det tillandade området bildar ett bräm av sankmark längst ut mot vattnet.

Bäckseda 49:1 utgör spår efter ett tegelbruk som funnits i området där torpet gården Sjövik finns i dag. I storskifteskartan finns inga strukturer som berättar om bebyggelse eller tegelbruk i området. En genomgång av det arkivmaterial som finns på läns museet kring Bäckseda socken och en översiktlig genomgång av arkivmaterial rörande industrier i länet har inte heller givit några ledtrådar till tegelindustrin vid Sjöviks ålder eller varaktighet.

Kroppedammsskiftet

Ett förbryllande ägonamn på kartan från 1819 är *Kroppedamsskiftet*. Området, som legat som hårdvalläng till Hökås, är beläget väster om vägen intill de nordligaste åkrarna. Kroppar är det samma som rudor och beteckningen speglar således ett område där ruddammar har funnits. Varken i kartan eller i fält har några försänkningar som kan tolkas som fiskdammar upptäckts. Vi har i dagsläget ganska god kunskap om hur dessa dammar såg ut och deras ungefärliga storlek; om spår efter dammarna funnits kvar borde de inte vara svåra att identifiera i fält.

Ruddammar är närmast uteslutande knutna till högre ståndsmiljöer och det är ytterst ovanligt att ruddammar finns till vanliga bondgårdar. Traditionen med fiskdammar går tillbaka till tidig medeltid när det gäller cisterciensernas klostermiljöer och kanske kan man i städerna ha haft fiskedammar redan under senmedeltid. Den stora expansionen tycks dock ske under 1500- och 1600-talet då bruket att hålla rudor i damm spred sig inom adeln. När och var fanns ruddammar i Hökås? Det är möjligt att igenfyllda dammgropar kan hittas under en arkeologisk etapp 2-utredning.

Resultat av fältinventeringen (Bilaga 1 och 2)

Vid fältbesiktningen kunde ett flertal övriga kulturhistoriska lämningar med anknytning till sentida jordbruks- och stenröjningsaktivitet konstateras, såsom stenmurar, röjningsrösen av yngre karaktär, en fågata, stentippar och täkter (Id 1- 2, 4-6, 8-11, 18-19, 22 och 24). Vid markingrepp bör dessa lämningar visas hänsyn genom att man i största möjliga mån undviker intrång.

Id 3 utgörs av ett möjligt boplatsläge som framför allt är beläget öster om vägen och ledningsområdet men fortsätter även några meter in i sankområdet väster om planerad ledningsdragning.

Id 7 utgörs av en plats med namn, nämligen Kroppedamsskiftet/Kroppedamsängen. Inom området kan igenfyllda ruddamar finnas och som framgår ovan kan dessa ha tillkommit under tidig efterreformatorsk tid eller tidigare. Området bedöms som bevakningsobjekt.

Id 12 och 13 utgör dels en nordöstsluttande terrass, dels ett område med fossil åkermark av ålderdomlig karaktär. Området (Id 13) redovisas som ängsmark både 1819 och i den ekonomiska kartan från ca 1950. På storskifteskartan kallas ägorna strax väster om den

FIGUR 3. Hökås bys centrala delar. Kroppedamsskiftet och Kroppedamsängen är belägen inom området som markerats med mörkgrönt på kartan. Strax väster därom ligger den lilla åkern Kullsåkern och intill detta Stenkullsängen, ägonamn som bör sättas i samband med den fossila åkermarken inom ID 12-13.

FIGUR 4. Fägata i hyggesmark strax norr om gården Sjövik, Id 19.

fossila åkermark Stenkullsängen och en mindre åkeryta Kullsåkern. Kullarna avser med möjligen röjningsrösen (om de inte går tillbaka på ett överplöjt gravfält), vilket antyder att den fossila åkermarken tidigare haft en större utbredning. Den fossila åkermarken har bedömts som fornlämning.

Id 12 och 13 är belägna inom Id 14 som betecknas som möjligt boplatsoområde. Läget, i en svagt sluttande moränmark ner mot Grumlan och sundet mellan Storön och Hökås inägomark, förefaller ha kunnat utgöra en attraktiv miljö för bosättning under förhistorisk tid och in i medeltid.

Id 15 utgörs av Hökås bytomt. I kartan från 1819 bildar bebyggelsen närmast en torgby. Två av bostadshusen förefaller ligga i identiska lägen som två av husen på storskifteskartan, medan ekonomibyggnaderna har flyttats till ett läge öster om vägen. Bytomten har bedömts som bevakningsobjekt. Hökås omnämns för första gången 1539.

Id 16 utgörs av ett möjligt boplatsläge. Området är endast översiktligt begränsat.

Id 17 utgörs av en mindre yta med fossil åkermark. Röjningsrösen är av ålderdomlig karaktär varför området klassas som fornlämning.

Id 20 och 23 utgörs av relativt flacka ytor som utifrån läge, topografiska förutsättningar och storlek kan tolkas som möjliga boplatslägen.

Id 21 utgörs av en komplettering av Bäckseda 49:1, en industrilämning efter ett tegelbruk som funnits i området, oklart när. I högen med tegelskrot som skärs av vägen finns tegelstenar och annat tegelskrot där en del av materialet verkar ha utsatts för så hög värme att godset sintrats. Det är sannolikt att tegelindustrin har tillkommit relativt sent. Icke desto mindre räknas området, med tegelbruk och avfallshög som fornlämning.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att det aktuella utredningsområdet till större delen ligger i öppen jordbruksmark. I området har stora förändringar skett under 1800- och 1900-talet genom att röjningsrösen som tidigare låg i åkermark plockades bort. Stenmaterialet återfinns i dag i större stentippar och stenmurar. Dessa lämningarna är årsringar i landskapet som hjälper oss att förstå senare tiders förändringar inom jordbruket och av äldre ägomönster. Lämningarna bedöms företrädesvis som övriga kulturhistoriska lämningar och bör visas hänsyn på så sätt att ingreppen bör vara så få och skonsamma som möjligt.

Områdets gynnsamma förhållanden vad gäller marina resurser och förutsättningar för jordbruk har lett till att människor bör ha bosatt sig här under årtusendena. Spåren av dessa bosättningar är

dock sällan synliga ovan mark. Därför kan man i detta skede endast peka ut områden där vi kan förvänta oss att hitta boplatsspår under matjorden.

Ett område med fossil åkermark (Id 13) kan vara av förhistoriskt eller medeltida ursprung och har bedömts som fornlämning. Även ett mindre område (Id 17) med endast ett fåtal röjningsrösen har fått samma bedömning. Den fossila åkermarken hör till de viktigaste fornlämningskategorierna när det gäller att förstå tidigare tiders försörjningsstrategier.

Kroppedamsskiften/Kroppedamsängen vittnar om att ruddammar har funnits i området. Skicket att hålla levande rudor i dammar var framför allt förbehållet adeln, men fanns även vid kloster och i städerna. I dag är ruddammarna troligen igenfyllda, inga spår efter dammar kunde konstateras vid inventeringen. En inventering inom ett större område kanske skulle ge svar på frågan om var dammarna legat, men i nuläget har de ägor som har prefixet *Kroppedamm* markerats ut på kartan.

Slutligen finns lämningar efter ett tegelbruk vid gården Sjövik inom UO:s södra del. Inga arkivaliska uppgifter har gett ytterligare information om tegelbruket, men några djupgående sökningar i arkivkällor har inte hunnits med inom den avsatt tiden för utredningen.

Åtgärdsförslag

De föreslagna boplatslägena (Id 3, 14, 16, 20 och 23) bör bli föremål för arkeologisk utredning, etapp 2 i syfte att fastställa eventuella fornlämningar utan synlig markering ovan mark. Likaså bör Id 7, ägor med prefixet *Kroppedamm* gå vidare till etapp 2-undersökning i syfte att konstatera om igenfyllda ruddammar finns inom UO.

Den fossila åkermarken Id 12 och 13 bör bli föremål för förundersökning. Id 17 kommer troligen inte att beröras.

Tegelbruket Id 21, bör gå vidare till förundersökning, i syfte att fastställa omfattning och ålder på tegelbruket.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

FIGUR 5. Hög med skrot från tegeltillverkning strax intill och söder om gården Sjövik. Bäckседа 49:1 och Id 21.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-5986-2014
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2014-11-13
 Jönköpings läns museums dnr: 224/2014
 Beställare: Vetlanda Energi och Teknik AB
 Fält- och Rapportansvarig: Ådel Vestbö Franzén
 Fältarbetstid: 2014-12-03
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Vetlanda kommun
 Socken: Bäckseda socken
 Fastighetsbeteckning: Bäckseda 3:17, Hökås 1:3, 1:5,
 1:7, 1:21, 1:32, Stora Snärle/
 Bråtakra 2:1 m.fl.
 Belägenhet: Digitala fastighetskartans blad
 63F 6a SO och 63F 5a NO
 Koordinater: N: 6361554/504528
 S: 6359751/504029
 Koordinatsystem: Sweref 99 TM
 Undersökningsyta: 30800 m²
 Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, Jan, 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 2008.
- Borg, J & Helander, C. 2007. *Gravar i Bäckseda - undersökning av två stensättningar inför utvidgning av bergtäkt inom fastigheten Bäckseda 3:17*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2007:20. Jönköping.
- Borg, J & Haltiner Nordström, S. 2008. *Hög, röse eller stensättning*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2008:10. Jönköping.
- Enbäck, B & Engman, F. 2004. *Odling i Illharjens skugga*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2004:49. Jönköping.
- Engman, F. 2000. *Fossil åkermark och gravar med anledning av utvidgning av bergtäkt inom fastigheten Bäckseda 3:17*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2000:45. Jönköping.
- Engman, F. 2001. *Vetlandabäcken. Undersökning av fornlämningarna 175 och 176 inför dammbyggnation*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2001:15. Jönköping.
- Hansson, Martin, 2000. *Jarlens residens. Gammal och ny arkeologi på Hulaby borg*. Lund.
- Häggström, L. 2002. *Ett landskapsrum med utsikt - Arkeologisk förundersökning av fossil åkermark och gravar i samband med utvidgning av bergtäkt*.

Kulturhistorisk utredning, Vetlanda kommun. 1989. Vetlanda kommun.

Kulturmiljövårdens riksintressen. Jönköpings län. 1996. Länsstyrelsen i Jönköping. Meddelande 4/96. Anders Jonsson (red).

Arkiv

Antikvarisk-topografisk arkiv, Jönköpings läns museum.

www.raa.se. Riksantikvarieämbetets fornminnesarkiv FMIS.

www.lantmateriet.se. Lantmäteriets söktjänst Arkiv sök

Kartunderlag

Digitala fastighetskartans blad 63F 6a SO, 63F 5a NO

Ekonomisk karta 6F 2a, 6F 2b.

E24-13:1 Hökås Storskifte, 1819. Erik Gustaf Hall.

E24-3:1 Bäckseda Södergård, 1798, Magnus Justus Ek.

Generalstabskartan blad 2701, 2801, ca 1870.

06-bäe-11 Bråtåkra 1812.

TABELL 1. Tabell över tidigare kända samt nypåträffade forn- och kulturlämningar. Förklaring till tabellen återfinns i slutet.

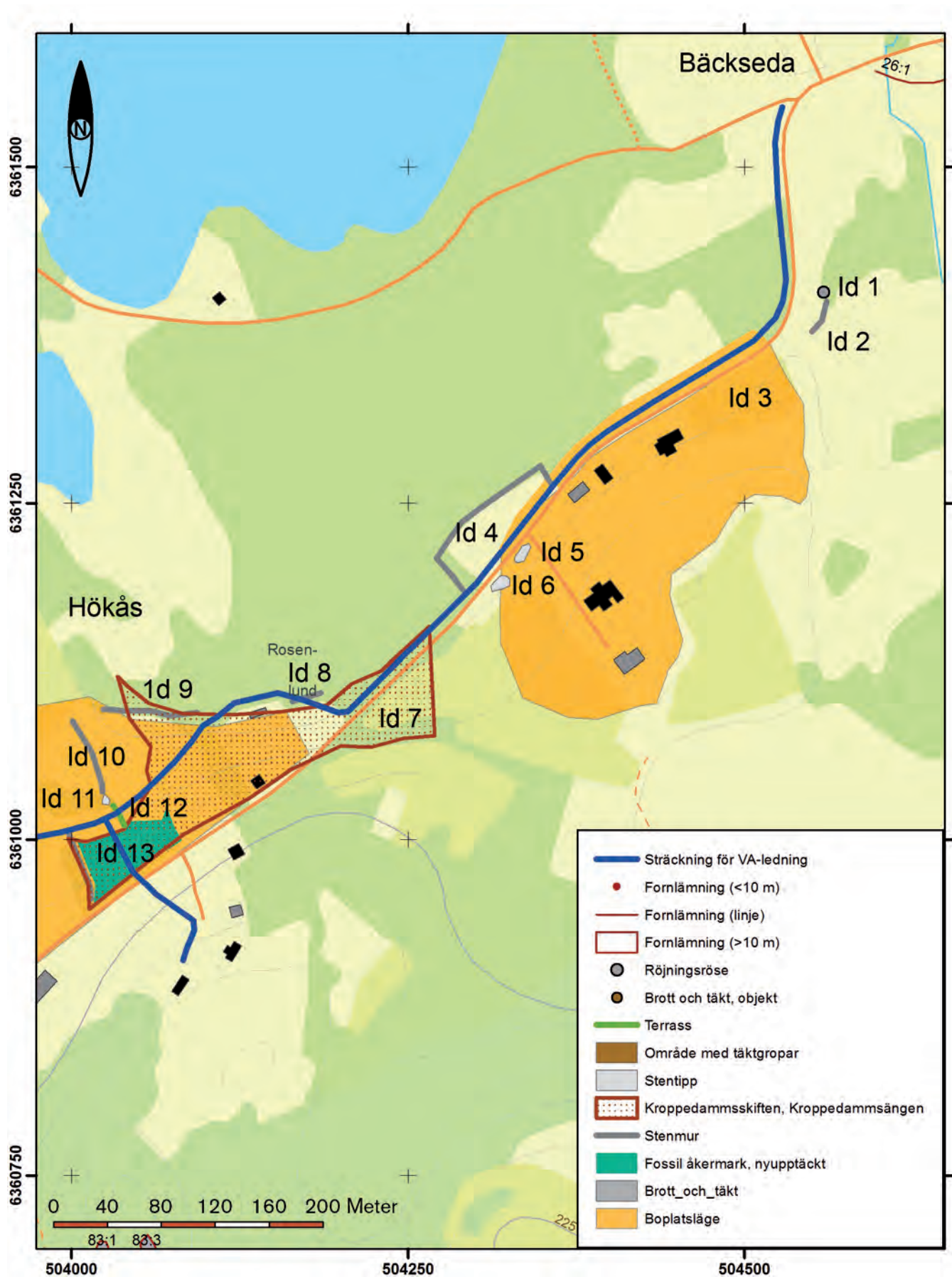
Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
Bäckseda 26:1	Fossil åker,	Röjningsröseområde ca 200 x 30-100 meter stort (Ö-V), bestående av terrasser och ca 25 delvis övermossade röjningsrösen.	Bevakning	Länsstyrelsen bestämmer om åtgärd om lämningen berörs
Id 1	Röjningsröse	Röjningsröse av stentippskaraktär, ca 56 meter i diameter och 0,6 meter högt. Sentida	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
Id 2	Stenmur	Stenmur, ca 25 meter lång, 2 meter bred och 0,7 meter hög. Enskiktad. Sentida	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 3	Boplatsläge	Inom ett 325 x 70-105 meter stort område finns möjligt boplatsläge	Ej fastställt	AU 2
Id 4	Stenmur	Stenmur 154 meter lång, ca 1,5 meter bred och upp till 0,8 meter hög. Tämigen vällagd	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 5	Stentipp	Stentipp 12 x 8 meter stor (närmast N-S) och upp till 7 meter hög. Gränisar till moderna åkeryta åt öster.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 6	Stentipp	Stentipp 14 x 7 meter stor (NNO-SSV) och upp till 4 meter hög. Gränisar mot åker och boplatsläge åt öster.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 7	Plats med namn	Området har namnet Kroppedammsskiften i storskifteskartan över Hökås från 1819. Namnet går tillbaka på ruddammar. Inga dammar syns i dag i terrängen	Bevakning	AU 2
Id 8	Stenmur	Stenmur, 23 meter lång (NNO-SSV) och ca 1,5 meter hög åt norr. Gränisar i söder till åker.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 9	Stenmur	Stenmur, 68 meter lång (Ö-V), 1-1,5 meter bred och 0,3-0,6 meter hög. Delvis vällagd. Sankmark åt norr, boplatsläge åt söder (Id 11).	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 10	Stenmur	Stenmur, ca 60 meter lång (NNV-SSO), 0,4-4 meter bred och 0,3-2 meter hög. Stenmuren blir bredare och högre ju längre åt norr.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 11	Stentipp	Stentipp, 7 meter i diameter och 1,8 meter högt. Sentida.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 12	Fossil åker	Terrass, 13 meter lång, 2,5 meter bred och 0,5 meter hög. ansluter i söder till fossil åkermark.	Fornlämning	Förundersökning
Id 13	Fossil åker	Fossil åkermark inom 90 x 22-50 meter stort område. Inom området finns ca 15 röjningsrösen, 4-7 meter i diameter och upp till ca 0,9 meter höga. I söder finns en stenmur, ca 50 meter lång, 2-5 meter bred och 0,7 meter hög. Stenmuren är sentida, medan övriga fossil åkermark har ålderdomlig karaktär.	Fornlämning	Förundersökning
Id 14	Boplatsläge	Inom ett ca 600 x 100-250 meter stort område finns ett möjligt boplatsläge	Ej fastställt	AU 2
Id 15	Bytomt	Inom ett 67 x 45-70 meter stort område finns Hökås bytomt enligt storskifteskarta från 1819. Äldsta belägg för Hökås är från 1539.	Bevakning	AU 2
Bäckseda 82:1	Stensättning	Stensättning, 5-6 meter i diameter (N-S) och 0,3 meter hög. Övermossad fyllning av 0,2-0,4 meter stora stenar.	Fornlämning	Berörs troligen ej
Bäckseda 83:1-3	Stenbrott	Tre stenbrott, 1) 15 x 25 meter stort och 2-4 meter djup. 2) 18 x 12 meter stort (NVN-OSO) och 3,4 meter djup. 3) 35 x 10 meter stort (ca N-S) och 2-4 meter djup.	Övrig kulturhistorisk lämning	Berörs troligen ej

Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
Id 16	Boplatsläge	Inom ett 170 x 100 (N-S) meter stort område finns ett möjligt boplatsläge	Ej fastställt	AU 2
Id 17	Fossil åkermark	Inom ett ca 70 x 18 meter stort område finns ca sju röjningsrösen, 2-3 meter i diameter och 0,1-0,3 meter höga. Ålderdomlig karaktär	Fornlämning	Berörs troligen ej
Id 18	Röjningsrösen	Inom ett 16 x 6 meter stort område (V-Ö) finns två röjningsrösen: det ena är 2 meter i diameter och 0,1 meter högt, medan det andra har förstörts genom markberedning varvid stenmaterial dragits ut inom ett ca 5 meter stort område.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 19	Fägata	Fägata, ca 24 meter lång, 4,5 meter bred och ca 0,3-0,5 meter hög. Bestående av ca 1,5 meter bred gata mellan två parallella enskiktade stenrader, ca 1,5 meter breda.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 20	Boplatsläge	Inom ett ca 150 x 115 meter stort område är et möjligt boplatsläge	Ej fastställt	AU 2
Id 21 Bäckseda 49:1	Tegelindustri	Tegelugnsruinkulle, oregelbunden, 25 x 12-14 meter stor (N-S) och upp till 2 meter hög. Lätt övermossad tegelstenar och tegelskrot, delvis förslagat. I NO, NV och S är förhöjningar 4-6 meter stora och 0,4-0,6 meter höga. Ca 250 meter åt SSÖ finns lertag benämnt lermosen (Bäckseda 116:1).	Fornlämning Ny inmätning visar att fornlämningen är belägen ca 6 meter öster tidigare inmätning	Förundersökning
Bäckseda 39:1	Brott/täkt	Inom ett 92 x 40 meter stort område finns fyra täktgropar 7-12 meter stora och 1-2 meter djupa.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Bäckseda 14:1	Röse	Röse, 12 meter i diameter och 1,1 meter högt. I ytan 0,1-0,3 meter stora stenar. Röset är nästan helt övertäckt med grästorv. I mittpartiet en grop 1 meter i diameter och 0,3 meter djup. I rösets södra del finns en rest spetsig sten, 0,7 meter hög, 0,6 meter bred och 0,5 meter tjock. I västra delen skadad av väg till sommarvilla.	Fornlämning	Förundersökning
Id 22	Brott/täkt	Inom ett 85 x 25 meter stort område (NV-SO) är en täkt, upp till 3 meter djup.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 23	Boplatsläge	Inom ett 100 x 18-40 meter stort område finns ett möjligt boplatsläge	Ej fastställt	AU 2
Id 24	Brott/täkt	Inom ett 60 x 5-18 meter stort område finns ca 5 täktgropar	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn

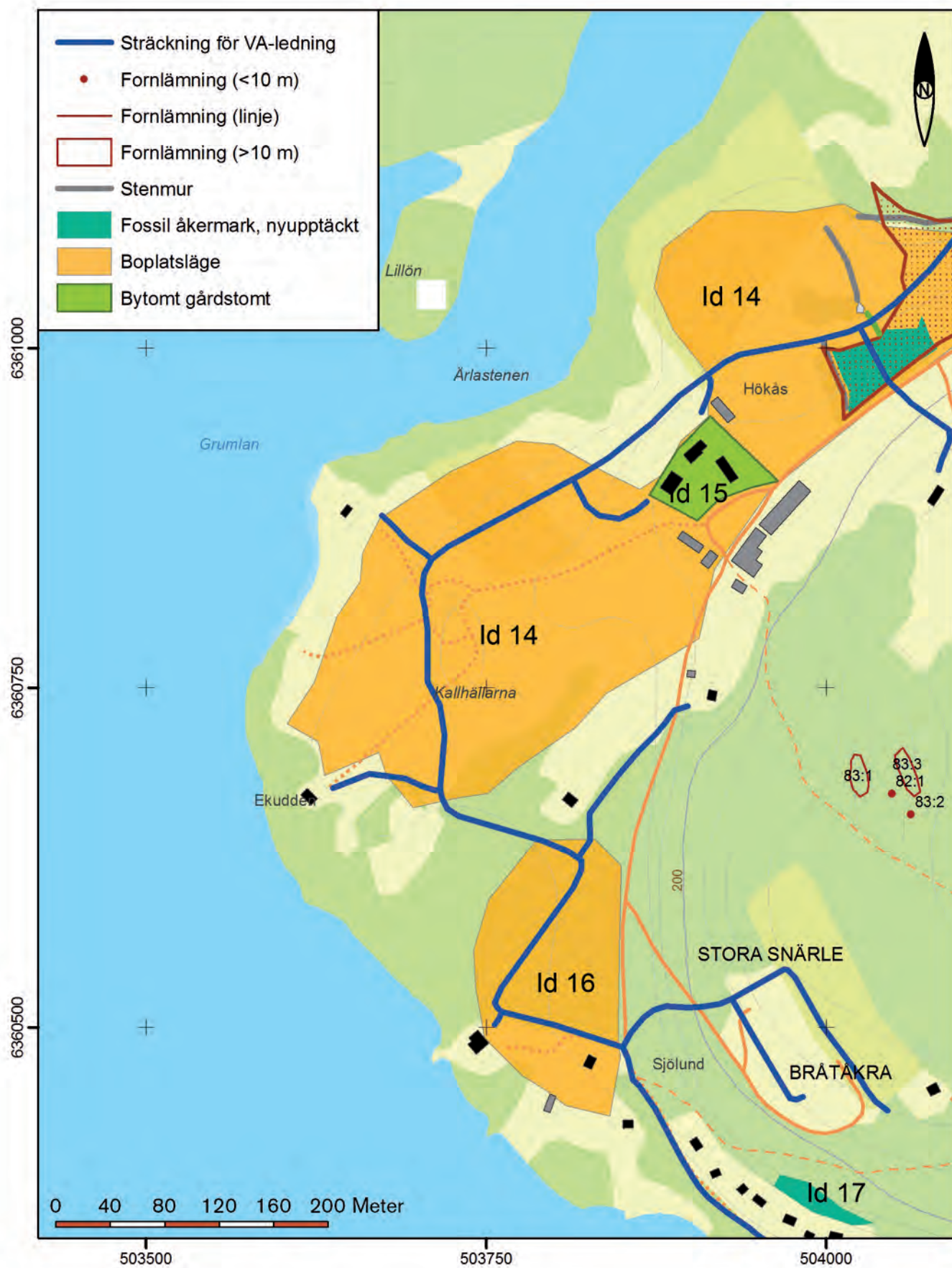
Förklaringar

Antikvarisk bedömning

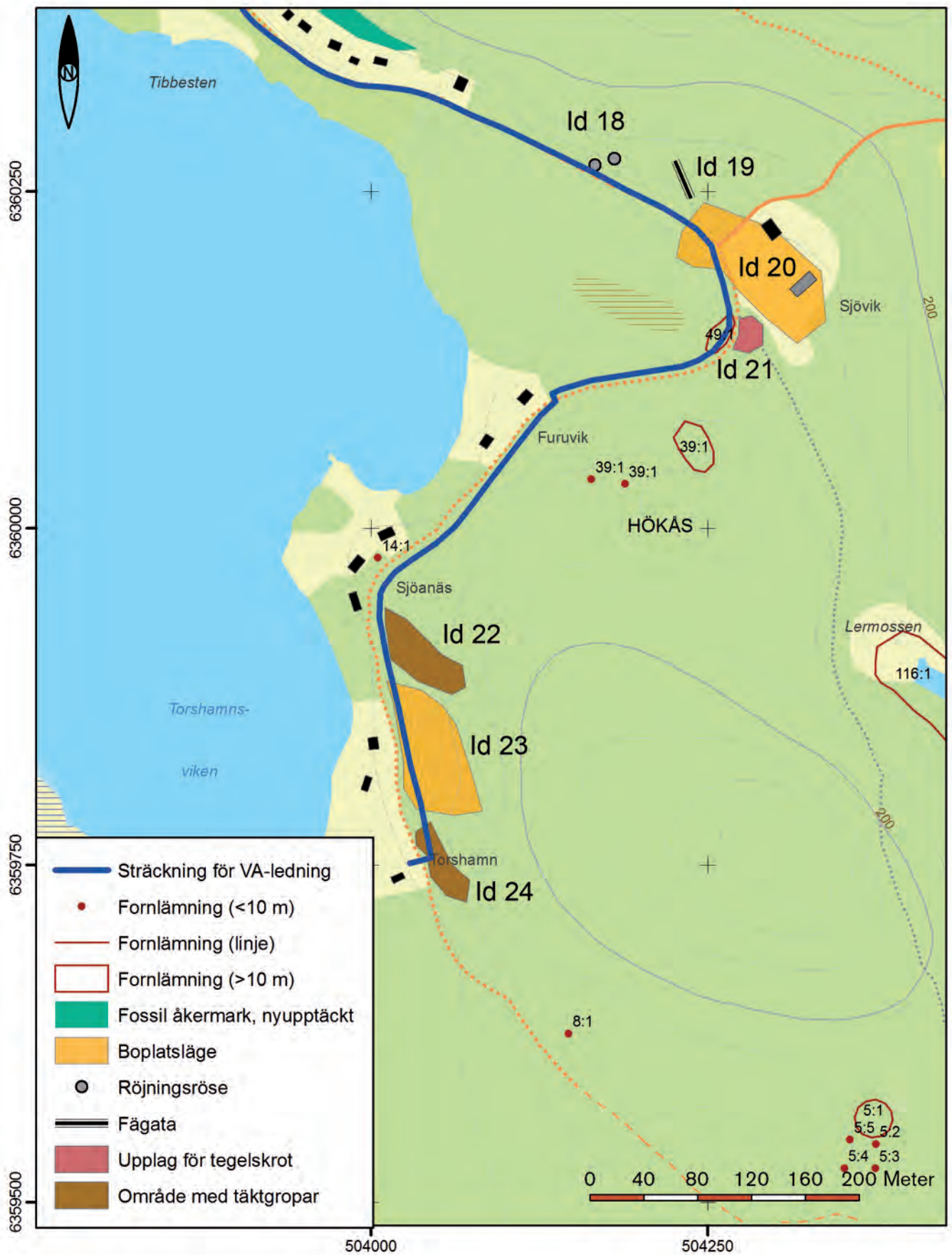
Fornlämning	Fornlämning är lämningar som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven och kan antas ha tillkommit före 1850.
Övrig kulturhistorisk lämning	Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd..
Bevakningsobjekt	Bevakningsobjekt, dvs det går inte att säkert avgöra om det är fornlämning, alternativt det är svårt att göra en besiktning/bedömning på grund av t.ex. tät vegetation (används endast i undantagsfall)
Uppgift om	Uppgift om fyndplats, torp etc, där fysiska spår inte kan ses på platsen.
Ej fastställt	Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning etapp 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning.

FIGUR 6 Utredningsområdets norra del med tidigare kända samt nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Skala 1:4000.

FIGUR 7 Utredningsområdets mellersta del med tidigare kända samt nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Skala 1:4000.

FIGUR 8 Utredningsområdets södra del med tidigare kända samt nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Skala 1:4000.

Har det funnits ruddammar i Hökås vid Bäckseda? Frågan väcks av de ägor med förleden *Kroppedamm*- som finns i storskifteskartan över Hökås från 1819. Inga dammlämningar har dock påträffats i fält. Den arkeologiska utredningen har kunnat peka ut möjliga lägen för bosättning under förhistorisk tid eller medeltid. Ett område med ålderdomlig fossil åkermark ligger mitt inne bland Hökås bys centrala inägor och flera lämningar som speglar de senaste 200 årens strukturförändringar i jordbruket finns inom utredningsområdet för VA-ledningen mellan Bäcksedas sydligaste ägor i norr och torpet Torshamn i söder.